

Tuire Taina
Valiokuntaneuvos
Maa- ja metsätalousvaliokunta
00102 Eduskunta

Luonnonvarakeskuksen lausunto maa- ja metsätalousvaliokunnalle Säädösehdotusten vaikutusarviointien toteutuminen - nykytila ja kehittämistarpeet

1 Tausta

Säädösehdotusten vaikutusten arviointia käsittelevässä selvityksessä on noussut esiin viisi vaikutusarvioinnin keskeistä ongelmakohtaa, joille esitetään kehittämissuosituksia ja Luonnonvarakeskuksen lausunto jäsentyy näiden alle.

2 Luonnonvarakeskus ehdottaa

Luonnonvarakeskus peräänkuuluttaa ennakoivaa otetta, integroivaa systemaattista vaikutusten arviointia ja politiikkajohdonmukaisuutta (sosiaalinen, taloudellinen, ekologinen yhteistarkastelua) sekä tieteellisen tiedon järjestelmällisen hyödyntämisen suoraviivaistamista lainsäädäntöprosessissa ja tätä tietoa laaja-alaisesti hyödyntäen.

Painopiste 1: vaikutusarviointiohjeet tulee päivittää

Luonnonvarakeskus pitää tärkeänä vaikutusarviointiohjeistusta päivitettäessä täsmennetään, mitä tarkoitetaan olennaisilla vaikutuksilla ja niiden arvioinnilla tai arvioinnin perusteina vaikutuslajeissa. Lähtökohtana tulee olla systemaattinen kokonaisvaikutusten arviointi ja tällöin arvioinnit eivät mene aina sektorikohtaisten tarkastelujen alle. On tullut tarpeelliseksi huomioida entistä enemmän muun muassa ilmastomuutokseen, luonnon monimuotoisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä vaikutuksia. Tällaiselle arvioinnille tulisi olla selkeät ohjeet, jossa tuodaan esille kokonaisvaikutukset (taloudelliset, sosiaaliset, ekologiset) huomioiden myös kokonaiskestävyys sekä myös vaikutukset viranomaistoimintaan. Toisekseen kehittämissuositukseksi on jo tunnistettu jälkiarvioinnin kehittäminen. Luonnonvarakeskus painottaa myös ennakoivan arvioinnin kehittämistä ja kannustaa kansallista ennakointiosaamista myös vaikutusten arviointiohjeen päivittämisessä.

Ehdotus: Arviointiohjeisiin haastelähtöisyys konkretisoituiduksi systemaattiseksi arviointiperusteeksi ja sen kehittäminen. Toiseksi ennakoiva vaikutusten arviointi yhteistyössä kansallisten ennakointiosaajien kanssa.

Painopiste 2: Tiedonhallintaa tulee vahvistaa vaikutusarvioinnissa

Ongelmakohtaksi on tunnistettu hankkeet, joissa säädösehdotuksen vaikutukset kohdistuvat muiden ministeriöiden alueelle. Ongelmaksi muodostuvat erityisesti kokonaiskestävyydestä vaativat hankkeet, joissa tulisi pystyä käyttämään tasapainoisesti tutkittuun tietoon pohjautuvaa asiantuntemusta esimerkiksi luonnonvaroista, ympäristöstä, yhteiskunnasta ja taloudesta (ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys). Nykyinen hallintorakenteemme on hyvin siiloutunut ja yhdessä ministeriössä, saati yhdellä ihmisellä ei ole eikä voida edellyttää olevan kokonaisasiantuntijuutta, mutta sen sijaan tulisi tunnistaa tällaisiin hankkeisiin geneeristä ja

holistista kyvykkyyttä, jonka avulla saadaan koottua kattava asiantuntemus ja analysoitua monimutkaisiakin vaikutuksia johdonmukaisesti.

Ehdotus: Geneerisen arviointikyvykkyyden tunnistaminen ja vahvistaminen poikkihallinnollisessa lainsäädäntötyössä.

Painopiste 3: Lainsäädännön arviointineuvoston toimintaa tulisi kehittää

On tunnistettu, että joissakin tapauksissa arviointineuvosto voi pysäyttää säädösvalmistelun ja palauttaa säädösehdotuksen ministeriölle lisävalmisteluun tilanteessa, jossa vaikutusten arviointi on puutteellisella tasolla. Arviointineuvoston roolia on toki tarkkaan harkittava, mutta mikäli sen avulla pystytään tehokkaasti hyödyntämään tutkittua tietoa mahdollisista seurannais- tai yhteisvaikutuksista, joita muutoin ei tulisi syvällisesti arvioitua, on tarve kehittämiselle ilmeinen. Tällaisia voivat olla tulevaisuudessa alueelliset biokiertoaloustratkaisut, joilla on työllisyys-, ympäristö-, alue- ja hyvinvointi- ja talousvaikutuksia.

Ehdotus: arviointineuvoston roolin täsmennys ja konkretisointi monimukaisten ennakoivien vaikutusten arvioinneissa.

Painopiste 4: Säädosjohtamista on vahvistettava ministeriöissä

On tunnistettu, että parempi säädosjohtaminen yhdenmukaistaisi käytäntöjä ja mahdollistaisi myös sen, että ministeriöissä voitaisiin käyttää laaja-alaisesti hyväksi vaikutusarvioinnissa tarvittavaa monitieteistä osaamista. Erityisesti eri tutkimuslaitosten rooli ja osaamisen hyödyntäminen tulisi uudelleen arvioida ulkopuolisen asiantuntemuksen hyödyntämisessä: ympäristövaikutusten arvioinnissa Luonnonvarakeskus on keskeinen tutkimuslaitos muiden mainittujen laitosten lisäksi ja hallitsee kokonaiskestävyyšnäkökulman hyvin alallaan. Lisäksi Luonnonvarakeskus on Suomen toiseksi suurin tilastoja tuottava laitos, ja tätä tietoa tulisi hyödyntää laaja-alaisemmin kuin nyt päätöksentekoa tukevista prosesseista tulevaisuudessa. Sektoriministeriöiden omassa osaamisessa puolestaan tulisi vahvasti ja rohkeasti hyödyntää toisaalta tohtorikoulutuksen saaneita henkilöitä mutta myös erityisesti sektorirajojen yli menevälle, systemaattiselle arviointiosaamiselle on tarve yhä enenevässä määrin.

Ehdotus: Luonnonvarakeskus tunnistetaan ympäristövaikutusten arvioinnin sekä kokonaiskestävyyden keskeisenä asiantuntijalaitoksena. Sektoriministeriöiden lainvalmisteluprosesseihin rohkeammin mukaan tohtorikoulutettuja ja sektorien yli menevää systemaattista arviointiosaamista.

Painopiste 5: Suurten hankkeiden valmisteluun on panostettava erityisesti.

On tunnistettu, että suurten hankkeiden kohdalla on suositeltavaa organisoida säädösvalmistelu ja -johtaminen valtioneuvostotasolla yli ministeriörajojen esimerkiksi komiteavalmisteluna tai ehdotetun valtioneuvoston yhteisen lainvalmisteluresurssin puitteissa. Esimerkkejä kansainvälisistä valmisteluista, jotka menevät myös yli hallituskauden on useista maista ja kokemukset ovat osoittaneet niiden soveltuvan erityisesti pitkäjänteisyyttä vaativiin muutoshankkeisiin, sellaisiin kuten energiajärjestelmän vaiheittainen uudistaminen kohti hiilineutraaliutta ja uusiutuvia luonnonvaroja kestäväällä tavalla hyödyntäväksi. Tällainen organisointi mahdollistaa myös alueellisen arvioinnin ja sitä tulisi hyödyntää laaja-alaisemmin suurten hankkeiden valmistelussa niin että kokonaiskestävyyden eri ulottuvuudet ovat systemaattisesti ennalta-arvioinnissa mukana.

Ehdotus: yli hallituskauden menevät valtioneuvostotason valmistelut suurten hankkeiden osalta. Alueellisessa tarkastelussa kokonaisvaltainen, systemaattinen kestävyystarkastelu arviointiin vahvemmin mukaan.

Helsingissä 15.2.2021

Johanna Kohl ja Taneli Kolström

Luonnonvarakeskus
Latokartanonkaari 9
PL 2, 00791 Helsinki

Puhelin 029 532 6000

Y-tunnus 0244629-2